

Розділ 25

ЮВІЛЕЙ

Нарешті про те, що в Народному Домі у Львові заходами «Товариства письменників та журналістів імені Івана Франка», почесним головою якого на той час був Василь Стефаник, відбудеться вечір його пошанування з нагоди 25-літньої праці на ниві української літератури, 18 грудня сповістила газета «Діло»: «Приготовлюваний вечір нашого найвизначнішого сучасного письменника В. Стефаника відбудеться дня 26-го ц. м. у салі «Народного Дому» з такою програмою: «Богдан Лепкий прочитає свої спомини про Стефаника з молодих літ; Марко Черемшина виголосить довший привіт у формі оповідання; п-ні Софія Федорцева віддекламує поезію в прозі «Моє слово» Стефаника; Остап Луцький віддекламує пове оповідання Стефаника; Михайло Рудницький говоритиме на тему «Ювілей Стефаника, чи ні?»; Роман Купчинський на тему «Стефаник здалека та зблизька»; Василь Бобинський виголосить вірш Стефаникові п. з. «Орач».

Як виявилось, було декілька причин об'єктивного та суб'єктивного характеру, що не дозволило провести вечір В. Стефаника трохи швидше, ніж планувалося. Об'єктивні причини більш-менш чітко пояснив Михайло Рудницький у листах до Василя Стефаника: влітку у Львові був «мертвий сезон», не було людей та артистів. Осінь розпочалась із низки подій, які не дозволяли також провести ювілей. На початку жовтня помер Володимир Гнатюк, а тому влаштувати подібний захід якось не випадало. Газета «Діло», найосновніший інформатор українського життя на той час, із номера в номер друкувала матеріали, пов'язані з тією втратою. Не закінчилась ще публікація тих матеріалів, а 20 жовтня убито шкільного куратора Станіслава Собінського, —

і знову суспільство обговорювало цю подію. Підозра впадала на УВО, а тому по краю розпочалися масові арешти, ревізії та переслідування українців. Поліція заборонила проводити масові зібрання, на кожне з яких потрібно було давати не тільки програму їх проведення, але й у письмовій формі подавати самі виступи промовців на тих зборах. Це звичайно обурювало людей, але виходу не було. Саме в той час розпочався великий процес у Володимирі-Волинському над 151 членом УВО. Це також посилювало репресії з боку поліції.

Вже, коли стала відома дата проведення ювілею, з Великої України приспіла вістка про тамтешні чергові репресії проти діячів українського відродження. У харківському «Комуністі», як доносила українська преса в Галичині, було опубліковано покайну заяву М. Хвильового, О. Досвітнього та М. Ялового, яких перед тим усунено з роботи в редакції «Червоного шляху», котрий свого часу вони й заснували. Йшлося про їхні думки стосовно напрямків розвитку та орієнтації української культури на Європу та ігнорування керівної ролі комуністичної партії в процесі розвитку літератури.

Перед самим ювілеєм 25 грудня 1926 року помер Олександр Барвінський, лідер народовецького руху минулих часів, а також один із творців сумнозвісної «нової ери».

Українська соціалістична радикальна партія в цей самий день, коли в Народному домі мало відбутися вшанування Василя Стефаника, вирішила зранку провести свій черговий з'їзд і запросити на нього ювіляра. З цієї нагоди вийшов спеціальний випуск «Громадського Голосу». Він був позначений 51-им черговим номером та датою 25 грудня 1926 року. Найперше, у цьому номері було опубліковано новелу Василя Стефаника «Дід Гриць», присвячену пам'яті Григорія Запаринюка. Денис Лукіянович опублікував свій «Привіт Василеві Стефаникові».

«На ювілейному обході в честь Михайла Павлика, піонера У. Р. П., — писалось у ньому, — поруч інших бесідників промовляв також Василь Стефаник. Він не величав ювілята, безприкладного ідеаліста й мученика за ідею, він назвав його своїм приятелем і учителем, і неспросив його за це, що на ювілейне свято Комітет не прикликав тих злидарів та понижених, із поміж котрих сам Павлик вийшов, та для котрих працював. Тай заповів Стефаник патхненим, поетичним словом, що колись на поклик Павликового імення вони самі прийдуть із новою вірою й новою піснею в серцях. «А сьогодні нам, Твоїм учням і приятелям прости за отсю холодну і цмну публіку Твого ювілея» — вірик Стефаник.

Чи на концерті, який нинішнього дня уладять на честь Стефаника, найбільшого сучасного поета України також буде хтось перепрошувати самого ж

Стефаніка за холодну і чемну публіку? Чи може цей запрошений, найперший Гість зустріне на салі багато-багато таких очей, що в них горить чистий, освячений огонь та зрадується ним? І може в них дивлячись, Стефанік пригадає минулу молодість, а відгадає краще майбутнє, що зацвіте й виросте на кістках наших героїв?

Бо вони приходили з новою вірою й новою піснею в серцях, питали за Франком і за Павликом, але не застали їх дома, тому наслухували згуків їхніх імен та пішли шукати їх могил, хоч стежки до цих могил, особливо до Павликової — геть заросла буряном і терням. Пішли і ще не вернулися.

Та ні, Стефаніка ніхто не перепросить за цю чемну публіку, яка зі споминами Його Слова прийде поздоровити його самого: вона ж йому ближче ніж тодішня публіка з 1904 р. до ювілянта Павлика.

Чимало дечого змінилося в нас за цих 22 роки, які нас ділять од тої хвилі, коли на цій самій салі «Народного Дому», до якої запрошено тепер Стефаніка, тоді холодна, чемна публіка оплесками вітала Михайла Павлика, а згодом дала йому голодувати. Змінилося може й тому, що Стефанік своїм, із тайників глибокої душі добутим, цвітовими росами викоханим, на веселці леліаним словом списував історію «кленових листків», хлопських сиротят і всі жахливі злидні похилених, сільських хаток; може саме тому, що за страждання й кривди поневоленого, меншого брата він на престолі свого великого духа приносив жертву чуття, ламаючи своє серце, не жаляючи своєї крові, спалюючи себе самого. Тому по кождім його писанні роки влітали срібну нитку в його буйний чупер. Але зате кождий п'ятисотний читач навчився ухом ловити і в своє серце впускати стогін терпіння і крик душі безіросвітних низів, зневажених робітників, які в поті чола обробляють наші лани.

Нинішня публіка не така чемно-холодна, бо вона приходить на обхід, задуманий і влаштований робітниками пера, згуртованим уже в осібну громаду тай ще під прапором Івана Франка.

Близька Стефанікові нинішня публіка, бо вона і він чули мільодію боєвих пісень, чули сурми і труби, для яких покинула Діда Гриця навісна глухота, на клич яких пішли Сини Максима і три сини Марії, пішли на оборону, бо: Вона — Земля.

Немає пропасти ні яру між Стефаніком і публікою, не розрізняють їх кличі, ані колір прапора, бо Стефанік іде і веде під прапором мистецтва. На верхи поступу, до піднебесних ідеалів, на стрічу сонцю золотому... при блисках громів ведуть свій нарід боевики, гетьмани і поети. Раз із одушевленою піснею, другий раз із мечами йде за ними народ. А все вище над тьмою, а все ближче верхів цєю дорогою, що її лунають, скали розбиваючи — камі-

нярі, піоніри. Рівняють, дорогу, але обломками битого каміння запоронюють, обсінають, обкидують і раниють, навіть кривавлять усіх, усе довкола, що підходить близько місця боротьби і не стає попаліч із молотом у руках. Поети також несуть нові ідеї, але не на стрілах, тільки на крилах пісні, на барвистій дузі веселки. Чарівна пісня і сімбарвиста дуга веселки розлінають невидимі мости понад пропасти й дебри, по них переходять нові, колись такі чужі думки таї завойовують під себе, здобувають собі ворожі колись табори, у яких боеві пісні похідні лунають тепер як, гимни цілої залози.

Стефаніка вела до сонцевих палат — Муза, його вірна подруга, його провідниця ясна, а на її устах солодкі слова, в її тобілках квіти, такі що не вянуть. Стефанік брав од музи ці квітки й розкидав їх. А квіти не завдають ран, вони за очі ловлять коліром; за серце — красою; утому, неміч і біль змивають нашою, олійками, бальсамом.

Стефанікова Муза водила його поміж зорі, навчала його співів нових і чарівних; розкрила перед ним копальні чистого золота; поїла його чарами з чудовної криниці. Тому каждая нова його пісня приносила йому повно слави, земляки напружали слух і ждали-ждали, коли ще одна залунає.

Стефаніка пісня приносить у своїх славу йому, а між чужими, далеко її широко, куди тільки донесуть її буйні вітри, що вилітають аж поза межі нашої мученої країни — приносить вона славу нам, українському письменству, українському іменню.

Разом із піснею, приймають ім'я співця і його ж самого. Так і Стефаніка вітають усі табори, усі гурти: політичні, освітні, господарські. Це, що дісталося Франкові аж під кінець життя, Драгоманову й Павликові аж по смерті, цього зазнав поет одразу. Так і добре. Це ж і є задача мистецтва, аби здіймати духа понад злобу дня. Бо чим більше понадпартійних кличів, постатей, цінностей, установ, об'єднаних тільки далеким ідеалом, а зв'язаних одною тільки приналежністю до нації, самим тільки націоналізмом, найбільше творчою силою, на яку здобулось дотепер людство — тим краще. Бо тим певніше і (тим скорше вікові Поляне, Деревляне, Уличі, Тиверці, всі півкультурні племена давньої України, прибрані у новішу ношу — зростуться в одну, культурну українську націю!

Василеві Стефанікові припало бути таким майстром, що мостить підперті мистецькими цінностями проходи понад наші нетрі. Українській Радикальній Партії, якої він є карним членом, яка на картках своєї історії записала стільки славних імен — приносить це велику честь. За те йому привіт як партійному товаришеві і як національному робітникові; за те йому щирі бажання незломних сил до дальшої творчої праці».